

Отримано: 26 травня 2017 р.

Прорецензовано: 10 червня 2017 р.

Прийнято до друку: 18 червня 2017 р.

maryna.verkyna@oa.edu.ua

DOI: 10.25264/2311-5149-2017-5(33)-47-51

Аверкина М. Ф. Стратегічний набір в управлінні стійким розвитком агломерацій / М. Ф. Аверкина // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», червень 2017. – № 5(33). – С. 47–51.

УДК: 711.4 : 678.021.9 (066)

JEL-класифікація: O 18

Аверкина Марина Федорівна,

*доктор економічних наук, професор кафедри економіко-математичного моделювання та інформаційних технологій,
Національний університет «Острозька академія»*

СТРАТЕГІЧНИЙ НАБІР В УПРАВЛІННІ СТІЙКИМ РОЗВИТКОМ АГЛОМЕРАЦІЙ

Стаття присвячена проблемі формування стратегічного набору в управлінні стійким розвитком агломерацій. На ґрунті оцінювання рівня стійкого розвитку агломерацій визначено їхні типи. Автором визначено стратегії забезпечення стійкого розвитку агломерацій. Сформовані стратегії забезпечення стійкого розвитку агломерацій сприятимуть раціональному використанню та відтворенню соціо-еколого-економічних ресурсів, досягненню стану соціо-еколого-економічної безпеки та підвищенню рівня логістизації розвитку агломерацій.

Ключові слова: стійкий розвиток, агломерація, стратегічний набір, стратегія.

Аверкина Марина Федоровна,

*доктор экономических наук, профессор кафедры экономико-математического моделирования
и информационных технологий, Национальный университет «Острожская академия»*

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ НАБОР В УПРАВЛЕНИИ УСТОЙЧИВЫМ РАЗВИТИЕМ АГЛОМЕРАЦИЙ

Статья посвящена проблеме формирования стратегического набора в управлении устойчивым развитием агломераций. На основе оценки уровня устойчивого развития агломераций определены их типы. Автором определены стратегии обеспечения устойчивого развития агломераций. Сформированные стратегии обеспечения устойчивого развития агломераций будут способствовать рациональному использованию и воспроизводству социо-эколого-экономических ресурсов, достижению состояния социо-эколого-экономической безопасности и повышению уровня логистизации развития агломераций.

Ключевые слова: устойчивое развитие, агломерация, стратегический набор, стратегия

Maryna Averkyna,

*Doctor of Economic Science, Professor of Department of Economic-Mathematical Modeling and Information Technology,
National University «Ostroh Academy»*

STRATEGIC SET IN THE MANAGEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGGLOMERATIONS

The article is devoted to the problem of formation of a strategic set in the management of sustainable development of agglomerations. On the basis of estimation of sustainable development level of agglomerations, their types are determined. The author defined strategies for agglomeration's sustainable development ensuring. The established strategies for the sustainable development of agglomerations will promote the rational use and reproduction of socio-ecological-economic resources, achievement of the state of socio-ecological-economic security and increase the level of logistics of the development of agglomerations.

Key words: sustainable development, agglomeration, strategic set, strategy.

Постановка проблеми. Стрімкі процеси децентралізації та загострення проблем раціонального використання соціо-еколого-економічних ресурсів, їхнього відтворення та досягнення прийняттого стану соціо-еколого-економічної безпеки, підвищення рівня логістизації актуалізує потребу пошуку органами місцевого самоврядування нових і вдосконалення наявних підходів до управління стійким розвитком агломерацій. З огляду на це, набуває все більшої популярності стратегічне управління стійким розвитком агломерації, яке передбачає такі ініціативи місцевої влади, як посилення інвестиційної привабливості агломерації, раціональний та якісний розподіл ресурсів, покращення рівня безпеки в агломерації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади стратегічного управління розвитком територіальних систем – предмет наукового зацікавлення таких учених як: С. Богачова [1], О. Карого [2], О. Карлової [3], А. Мельник [4], М. Мельникової [1], Г. Монастирського [5]. Проте, зважаючи на значні наукові доробки дослідників, а також специфіку проблеми забезпечення стійкого розвитку агломерацій, видається необхідним поглиблення дослідження в руслі розроблення стратегічних засад управління стійким розвитком міст та агломерацій.

Мета і завдання дослідження. Сформувати стратегічний набір в управлінні стійким розвитком агломерацій.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження рівня стійкого розвитку агломерацій залучено ті, які утворено за рішенням територіальних громад і розглянуто в посібнику «Територіальний розвиток в Україні: розвиток агломерацій та субрегіонів», підготовленому в межах проекту USAID «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність» (ЛНН), а саме – Київську, «Північний Донбас», Дрогобицьку, Центрально-Луганську, «Інноваційний Донбас», Одеську, Миколаївсько-Херсонську та Центрально-Волинську агломерації [6]. Інтегральні індикатори визначали за статистичними даними Держстату (таблиця 1).

Таблиця 1

Забезпечення стійкого розвитку агломерацій

Агломерації	Коефіцієнт агломеративності (Ka)	Індикатор агломеративності (Ia)	Інтегральний індикатор логістизації агломерації (Iл.а.)	Середнє значення показника забезпечення стійкого розвитку міст агломерації (H _{агломерації})	Індикатор балансу між економічними, екологічними та соціальними процесами в агломерації	Індикатор забезпечення стійкого розвитку агломерації (Iс.р.а)
Київська	4,22	0,02	0,66	0,792	0,639	0,845
«Північний Донбас»	0,32	0,0047	0,57	0,763	0,601	0,201
Дрогобицька	0,71	0,0023	0,67	0,808	0,595	0,364
Центрально-Луганська	0,69	0,0226	0,68	0,885	0,560	0,410
«Інноваційний Донбас»	0,76	0,015	0,57	0,756	0,661	0,326
Центрально-Волинська	1	0,008	0,66	0,854	0,704	0,456
Миколаївсько-Херсонська	1	0,002	0,69	0,934	0,646	0,499
Одеська	1,03	0,0019	0,817	0,764	0,675	0,450

* Авторські розрахунки.

На ґрунті дослідження забезпечення стійкого розвитку міст Київської агломерації спостережено, що основними негативними проблемами є: зниження в динаміці відтворення соціальних та екологічних ресурсів, виникнення екологічної небезпеки. Рівень забезпечення стійкого розвитку означеної агломерації становить – 0,845, спостережено тенденцію до підвищення вказаного показника завдяки підвищенню ефективності агломеративних зв'язків.

Унаслідок оцінювання рівня стійкого розвитку міст агломерації «Північний Донбас» – зразка старопромислових районів – зроблено висновок, що саме розвиток важкого машинобудування негативно позначився на рівні стійкого розвитку в частині зниження рівня безпеки – через наявність низки соціальних та екологічних проблем, а також подальше нагнітання виклику політичного чинника. Шляхом дослідження тенденції забезпечення стійкого розвитку цієї агломерації (0,201) встановлено, що останній не забезпечено з огляду на низький рівень логістизації агломеративних зв'язків.

Інтегральний індикатор забезпечення стійкого розвитку Дрогобицької агломерації становить 0,364, що вказує на позитивні тенденції до переходу на середній рівень забезпечення стійкого розвитку за рахунок забезпечення ефективних агломеративних зв'язків.

Оцінювання рівня стійкого розвитку Центрально-Луганської агломерації дало змогу розкрити негативний вплив на забезпечення стійкого розвитку агломерації зниженої активності зовнішньоекономічної діяльності, значної частки збиткових підприємств, високого рівня зношеності основних засобів у всіх галузях економіки, неналежного рівня відтворення соціо-еколого-економічних ресурсів, особливо критичний стан проблеми подальшого нагнітання виклику політичного чинника. Значення інтегрального показника стійкого розвитку становить 0,410, що відповідає середньому рівню забезпечення стійкого розвитку агломерації.

На основі оцінювання рівня стійкого розвитку міст агломерації «Інноваційний Донбас» простежено негативну дію проблем, які характеризуються: високим рівнем зношеності основних засобів, інженерних мереж і комунікацій, незадовільним станом і зношеністю житлового фонду, системи водопостачання, водовідведення, теплових мереж і котелень. Рівень стійкого розвитку агломерації низький (0,326) – через негативний вплив низького рівня логістизації розвитку агломерації.

До проблем, що детермінують рівень забезпечення стійкого розвитку міст Центрально-Волинської агломерації, входять: неналежний рівень відтворення екологічних та економічних ресурсів, подолання соціальної й екологічної небезпеки, підвищення рівня екологічності в логістичному управлінні. Встановлено, що значення індикатора стійкого розвитку агломерації становить 0,456 – середній рівень стійкого розвитку, на якому позначився низький рівень значення індикатора агломеративності.

Рівень забезпечення стійкого розвитку Миколаївсько-Херсонської агломерації відповідає середньому (0,499), тенденції підвищення якого залежатимуть від зростання рівня агломеративності та підвищення рівня забезпечення стійкого розвитку в містах цієї агломерації.

Унаслідок оцінювання рівня забезпечення стійкого розвитку міст Одеської агломерації з'ясовано, що в містах агломерації не забезпечено необхідний рівень відтворення соціо-еколого-економічних ресурсів, наявний критичний стан соціальної й екологічної безпеки, високий рівень викидів шкідливих речовин пересувними джерелами забруднення. Шляхом дослідження тенденцій забезпечення стійкого розвитку означеної агломерації виявлено середній рівень забезпечення стійкого розвитку (0,450), який залежить від подальшого підвищення ефективності агломеративних зв'язків.

Із урахуванням рівня забезпечення стійкого розвитку міст й оцінювання впливу логістизації розвитку на забезпечення стійкого розвитку агломерації сформовано стратегії забезпечення стійкого розвитку агломерації (рис. 1).

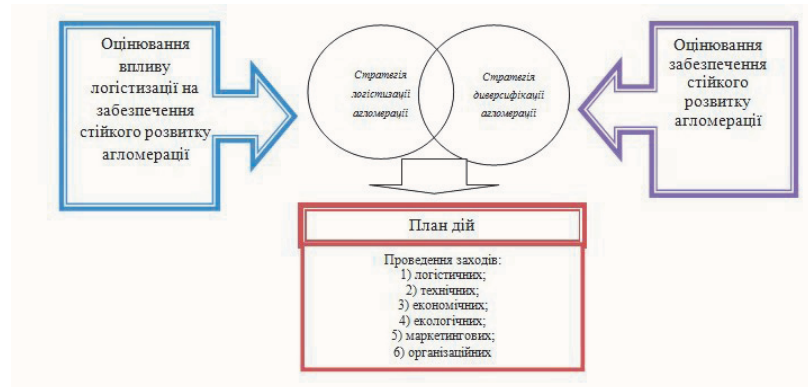

Рис. 1. Стратегії забезпечення стійкого розвитку агломерації (авторська розробка)

Шляхом оцінювання забезпечення стійкого розвитку агломерації встановлено, що більш ефективно розкриття її логістичного потенціалу уможливує застосування стратегії диверсифікації. Останнє постає очевидним з огляду на те, що агломерації функціонують в умовах динамічних змін, які зумовлюють потребу постійного вдосконалення, а тому для забезпечення стійкого розвитку в них необхідно врахувати диверсифікаційні процеси. До того ж, взаємодія між містами агломерації створює синергетичний ефект, який впливатиме на забезпечення стійкого розвитку агломерації, тому стратегія диверсифікації є важливою стратегічною альтернативою. Стратегія диверсифікації передбачає вихід промислового комплексу агломерації в нові для нього сфери бізнесу. Додамо, що доцільно розмежовувати три види стратегії диверсифікації, а саме – вертикальну, горизонтальну та конгломеративну.

Для реалізації будь-яких із видів стратегії диверсифікації потрібне врахування специфіки агломерації. Тому на основі визначеного інтегрального індикатора забезпечення стійкого розвитку агломерації пропонуємо виокремити три типи агломерацій:

- I тип агломерацій – індустріальні (низький рівень забезпечення стійкого розвитку агломерації), серед яких – агломерації «Північний Донбас», «Інноваційний Донбас» і Дрогобицька агломерація;
- II тип агломерацій – перехідні (середній рівень забезпечення стійкого розвитку агломерації), а саме – Центрально-Луганська агломерація, Одеська агломерація, Центрально-Волинська агломерація, Миколаївсько-Херсонська агломерація;
- III тип агломерацій – постіндустріальна агломерація (високий рівень забезпечення стійкого розвитку агломерації), до якого належить Київська агломерація.

Горизонтальна диверсифікація уможливує вихід промислових комплексів агломерації в нові сфери бізнесу, пошук новітніх технологій, які відзначаються спрямованістю на задоволення потреб споживачів у продукції (товарів, робіт, послуг), яку виробляють підприємства промислового комплексу. Застосування такої стратегії виправдане в індустріальних агломераціях із огляду на переважання в них важкої промисловості та практично нерозвинутість сфери послуг.

Вертикальна диверсифікація – це зорієнтованість промисловості агломерації на виробництво товарів, робіт, послуг, які в технологічному та маркетинговому аспектах пов'язані з наявними технологічними процесами. Результативність реалізації такої стратегії очевидна в перехідних агломераціях – через посилення синергетичних ефектів взаємодії промислових комплексів між містами. До переваг цієї стратегії належить можливість підтримання стабільності господарських зв'язків у межах агломерації, налагодження гарантованого постачання необхідних матеріально-технічних ресурсів (по вертикалі можна розвивати перероблення продукції сільського господарства, машинобудування), що увиразнює доцільність зосередження уваги на посиленні виробничого потенціалу міст.

Конгломеративна диверсифікація припускає вихід промислових комплексів агломерації в нові види бізнесу, які не пов'язані з наявними технологіями. Ця стратегія передбачає перехід від п'ятого технологічного укладу, який базований на інформаційно-комунікаційних технологіях, до шостого. Шостий технологічний уклад позначений зверненням до сфери нанотехнологій, біотехнологій, інших міждисциплінарних сфер науки та техніки для зменшення витрат виробництва, енерго- та матеріалоемності продукції. Такий вид диверсифікації потребує найбільших фінансових витрат, а тому його використання виправдане лише в постіндустріальних агломераціях: властивий останнім значний науково-технічний потенціал дає змогу за наявних форм організації й управління ефективно вирішувати господарські завдання.

Шляхом оцінювання рівня логістизації розвитку агломерацій в усіх агломераціях визначено потребу підвищення рівня логістизації, а відтак – формування стратегії логістизації агломерації. Означена стратегія передбачає:

1. Упровадження мультимодальної транспортної системи та розширення транспортної доступності (переважно для індустріальних агломерацій). Передусім ідеться про розвиток високопродуктивних транспортних магістралей, на яких можливе досягнення швидкості руху поїздів на рівні 150 км/год., що забезпечить транспортну доступність границь агломерації з ізохроною 1–2 год.; а також про забезпечення збільшення швидкості на автомагістралях до 300 км/год., що сприятиме покращенню транспортної доступності в руслі переміщення людських (первинних) потоків щоденної маятникової міграції; розвиток системи рейкового сполучення між містами агломерації (швидкісний транспорт); узгодження інформаційних систем різних видів транспорту для створення зелених коридорів переміщення вантажів і потоків людей без очікувань і збоїв на переходах між різними видами транспортних систем.

2. Розвиток транспортної інфраструктури (переважно для динамічних і постіндустріальних агломерацій). Такий напрям стратегії логістизації агломерації передбачає збільшення пропускної здатності магістралей унаслідок реалізації проектів із підвищення топологічного рангу зв'язності вулично-дорожньої мережі: шляхом будівництва штучних споруд (мостів, естакад, шляхопроводів, «проколів» у насипу залізниць); планування поділу мережі швидкісних магістралей; зведення перехоплювальних парковок; установлення між містами терміналів, станцій техобслуговування та зважувальних комплексів; покращення автопарку. Також цей напрям охоплює впровадження інтелектуальної системи управління транспортними потоками, суміщення, зокрема поєднання, фінансових розрахунків за різні транспортні системи із можливостями наскрізного використання одного квитка (інтермодальний квиток) для всіх видів транспорту.

Із урахуванням визначеного рівня забезпечення стійкого розвитку агломерацій сформовано типологію стратегій забезпечення стійкого розвитку агломерацій (таблиця 2).

Таблиця 2

Типологія стратегій забезпечення стійкого розвитку агломерацій

Тип агломерацій	Рівень забезпечення стійкого розвитку агломерацій	Агломерації	Вид стратегії	Напрямок стратегії логістизації
Індустріальна	Низький рівень забезпечення стійкого розвитку агломерації	Північний Донбас, Інноваційний Донбас і Дрогобицька	Горизонтальна диверсифікація	Упровадження мультимодальної транспортної системи та розширення транспортної доступності
Перехідна	Середній рівень забезпечення стійкого розвитку агломерації	Центрально-Луганська, Одеська агломерація, Центрально-Волинська, Миколаївсько-Херсонська	Вертикальна диверсифікація	Розвиток транспортної інфраструктури
Постіндустріальна	Високий рівень забезпечення стійкого розвитку агломерації	Київська	Конгломеративна диверсифікація	Розвиток транспортної інфраструктури

У межах облдержадміністрації пропонуємо сформуванню департаменту забезпечення стійкого розвитку агломерації, який опікуватиметься питанням реалізації стратегії стійкого розвитку агломерації (рис. 2).

Функції робочої групи (департаменту забезпечення) повинні складати: визначення стратегічних орієнтирів і завдань щодо забезпечення стійкого розвитку агломерації, розроблення пропозицій щодо нормативно-правового забезпечення стійкого розвитку агломерації та ресурсне забезпечення діяльності департаменту стійкого розвитку агломерації.

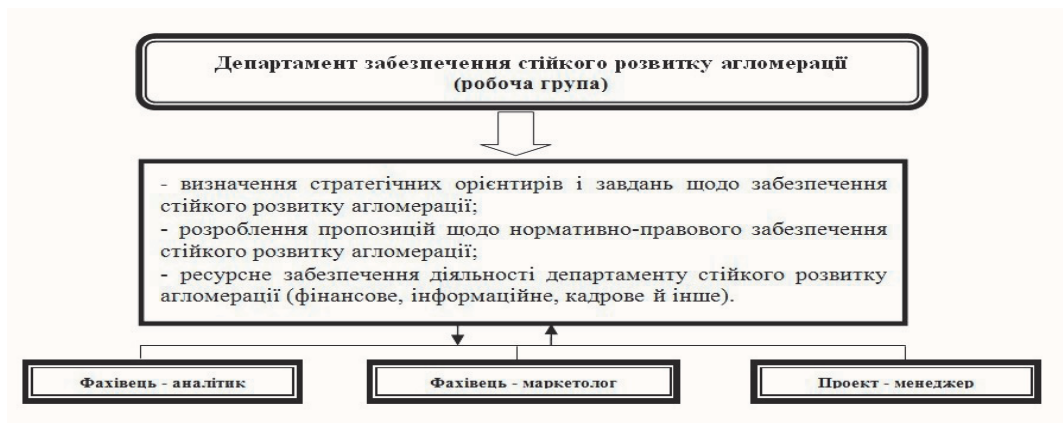

Рис. 2. Організаційне супроводження реалізації стратегії забезпечення стійкого розвитку агломерації (авторська розробка)

Обов'язки фахівця-аналітика мають охоплювати збирання й оброблення інформації щодо стійкості агломерації, а також контролювання вихідної інформації за результатами роботи механізму забезпечення стійкого розвитку агломерації. Завдання фахівця-маркетолога полягатиме в моніторингу зовнішнього середовища розвитку агломерації та дослідженні зарубіжного досвіду забезпечення стійкого розвитку міста; проект-менеджера – в обґрунтуванні інструментів забезпечення стійкого розвитку агломерації, пошуку можливих напрямів і розробок, інструментів для забезпечення стійкого розвитку агломерації й упровадження затверджених інструментів означеного механізму. Важливо забезпечити зворотність взаємозв'язків між фахівцями та керівництвом департаменту, що уможливуватиме безперервність функціонування механізму забезпечення стійкого розвитку агломерації. Фінансове утримання цієї структури може бути здійснюване із коштів міських рад тих міст, які належать агломерації й облдержадміністрації, оскільки агломерація функціонує в межах області.

Висновки. З огляду на вищевикладене, можемо зробити висновок, що сформовані стратегії забезпечення стійкого розвитку агломерацій сприятимуть раціональному використанню та відтворенню соціо-еколого-економічних ресурсів, досягненню стану соціо-еколого-економічної безпеки та підвищенню рівня логістизації розвитку агломерацій.

Для належного виконання запропонованої стратегії розвитку агломерації необхідно передбачати систематичний контроль, що зумовлено потребою регулярного коригування останнього через постійну появу нових обставин, які призводять до змін довгострокового напрямку розвитку агломерації, а також перегляду завдань сформованих програм.

Література:

1. Богачов С. В. Економіко-правові проблеми розвитку великих міст та агломерацій в Україні : [монографія] / С. В. Богачов, М. В. Мельникова, В. А. Устименко та ін. – Харків : Видавництво «НТМТ», 2015. – 247 с.
2. Карий О. Комплексний розвиток міст : теорія та методологія стратегічного планування : [монографія] / О. Карий. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 308 с.
3. Карлова О. А. Концепція та стратегія соціально-економічного розвитку міста / О. А. Карлова / Економічний форум. – № 3. – Луцьк, 2012. – С. 185–192.
4. Мельник А. Ф. Управління розвитком муніципальних утворень : теорія, методологія, практика : [монографія] / А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 476 с.
5. Монастирський Г. Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня : [монографія] / Г. Л. Монастирський. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2010. – 464 с.
6. Територіальний розвиток в Україні : розвиток агломерацій та субрегіонів : [посібник] / Агентство США з міжнародного розвитку USAID в рамках Проекту «Локальні інвестиції та національна економіка та конкурентоспроможність». – К., 2012. – 183 с.